

ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ У СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ РОЗГЛЯДУ ТА ВИРІШЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

THE PRINCIPLE OF GOOD FAITH IN THE SYSTEM OF PRINCIPLES OF CONSIDERATION AND RESOLUTION OF PUBLIC LAW DISPUTES: FOREIGN AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

Яцуба В.В., аспірант кафедри адміністративного права та процесу

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті досліджується значення та функціональне навантаження принципу добросовісності в контексті розгляду та вирішення публічно-правових спорів, зокрема в зарубіжній та міжнародній правозастосовній практиці. Встановлено, що добросовісність, як загальний правовий принцип, займає ключове місце не лише у приватноправовій, але й у публічно-правовій сфері, виступаючи важливим інструментом забезпечення законності, справедливості, рівності та належного адміністративного провадження. Вказано, що принцип добросовісності традиційно визнається фундаментальною засадою правового регулювання, що пронизує як приватне, так і публічне право. Його зміст охоплює повагу до закону, утримання від обману, а також переконання суб'єкта в законності власних дій. У більшості правових систем романо-германської традиції, а також у деяких юрисдикціях загального права, добросовісність виступає ключовим орієнтиром у регулюванні приватноправових відносин, покладаючи на учасників зобов'язання діяти чесно й сумлінно у взаємодії між собою.

На основі аналізу нормативно-правових актів та судової практики ряду країн ЄС (Франція, Німеччина, Італія), Великої Британії, Канади, США та практики Європейського суду з прав людини і Суду Європейського Союзу визначено основні підходи до закріплення та реалізації принципу добросовісності у публічному праві. Зокрема, добросовісність трактується як засіб обмеження дискреції органів влади, забезпечення прозорості процедур, захисту прав осіб у судових і адміністративних процесах, а також як метод тлумачення норм публічного права відповідно до принципу верховенства права.

Підкреслено, що в умовах правової невизначеності, притаманної воєнному стану або надзвичайним обставинам, добросовісність набуває додаткового значення як етична та правова категорія, здатна врівноважити інтереси особи й держави. Окремлено необхідність імплементації відповідних підходів у національну правову систему України з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та рекомендацій міжнародних організацій у сфері прав людини.

Ключові слова: принципи права, доброчесність, принципи адміністративного процесу, адміністративне судочинство.

The article examines the significance and legal function of the principle of good faith in the context of the adjudication and resolution of public law disputes, with a particular focus on comparative and international perspectives. It is demonstrated that good faith, as a general legal principle, plays a fundamental role not only in private but also in public law, acting as a safeguard for legality, fairness, equality, and procedural integrity. The author notes that the principle of good faith is traditionally recognised as a fundamental principle of legal regulation which permeates both private and public law. Its content includes respect for the law, refraining from deception, and the subject's belief in the legitimacy of his/her own actions. In most legal systems of the Romano-Germanic tradition, as well as in some common law jurisdictions, good faith is a key guideline in the regulation of private law relations, imposing an obligation on the parties to act honestly and in good faith in their interactions with each other.

Based on the analysis of legal norms and judicial practices in various EU countries (France, Germany, Italy), the United Kingdom, Canada, the United States of America, and jurisprudence of the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union, the article outlines the principal approaches to the establishment and implementation of the good faith principle in public administration and adjudication. Specifically, good faith is viewed as a means to constrain the discretionary powers of public authorities, to ensure transparency and accountability of administrative procedures, to protect individual rights in judicial and administrative processes, and as a hermeneutic tool for interpreting public law norms in light of the rule of law. The author highlights that in conditions of legal uncertainty, such as those associated with martial law or emergency governance, good faith assumes additional normative importance as both a moral and legal category that balances the interests of individuals and the state. The study emphasizes the importance of incorporating best practices from foreign jurisdictions and international human rights bodies into the Ukrainian legal framework to strengthen the procedural guarantees and legitimacy of state actions in public law disputes.

Key words: principles of law, integrity, principles of administrative process, administrative proceedings.

Постановка проблеми. Принцип добросовісності традиційно визнається фундаментальною засадою правового регулювання, що пронизує як приватне, так і публічне право. Його зміст охоплює повагу до закону, утримання від обману, а також переконання суб'єкта в законності власних дій [1].

У більшості правових систем романо-германської традиції, а також у деяких юрисдикціях загального права, добросовісність виступає ключовим орієнтиром у регулюванні приватноправових відносин, покладаючи на учасників зобов'язання діяти чесно й сумлінно у взаємодії між собою.

Аналогічно, у сфері міжнародного права принцип добросовісності визначає належну поведінку держав і міжнародних організацій. Разом з тим, дія цього принципу поширюється й на публічне право – зокрема, адміністративне та конституційне. Показовим прикладом є Швейцарія, де Конституція гарантує кожному право на сумлінне ставлення з боку держави, а також вимагає добросовісної поведінки як від громадян, так і від органів публічної влади у горизонтальних та вертикальних відносинах [2].

Метою статті є комплексне дослідження принципу добросовісності як одного з ключових засадничих принципів публічного права в контексті розгляду та вирішення публічно-правових спорів, з урахуванням зарубіжного та міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Принцип добросовісності є фундаментальним елементом сучасних правових систем, що відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості та рівноваги у договірних правовідносинах. Він покладає на сторони обов'язок діяти чесно, неупереджено та з належною повагою до законних інтересів контрагента на всіх етапах процесу [3]. Така правова вимога сприяє зміцненню довіри між сторонами, знижує ризик виникнення конфліктів і підвищує загальну ефективність процесу.

Дотримання принципу добросовісності має не лише практичне значення, а й відіграє системоутворюючу роль у формуванні передбачуваного та стабільного правового середовища, що є необхідною передумовою для розвитку та зниження рівня правової невизначеності.

У юрисдикціях романо-германської правової традиції принцип добросовісності прямо закріплений у нор-

мативно-правових актах, зокрема у цивільних кодексах Франції, Німеччини та Італії. У цих державах добросовісність розглядається як провідний постулат договірного права, що зобов'язує сторони вести переговори, тлумачити та виконувати договір у дусі взаємної довіри, справедливості та сумлінності [4].

Натомість у системах загального (англосаксонського) права принцип добросовісності застосовується більш обмежено. Основна увага в цих юрисдикціях зосереджена на автономії волі сторін і суворому дотриманні умов договору, сформульованих у письмовій формі. На відміну від кодифікованих систем, загальне право, як правило, не визнає загального імперативу добросовісності, обмежуючи його застосування певними контекстами або галузями права.

Варто вказати, що у класичному розумінні добросовісність (лат. *bona fides*) втілює вимогу діяти чесно, відкрито, у відповідності до довіри іншої сторони. Вона передбачає уникнення зловживань правом, недопущення навмисного введення в оману, затягування розгляду справ, процесуального формалізму, що перешкоджає реалізації матеріального права. В сучасному праворозумінні добросовісність охоплює як суб'єктивну чесність (внутрішнє переконання у правомірності дій), так і об'єктивну правову обґрунтованість поведінки.

Принцип добросовісності (*good faith*) посідає центральне місце у правових системах країн Європейського Союзу (ЄС), будучи одним із фундаментальних принципів, що регулюють як приватноправові, так і публічно-правові відносини. Його роль важко переоцінити, оскільки він не лише забезпечує баланс інтересів між сторонами правовідносин, а й сприяє ефективності і справедливості правозастосування в цілому. У Європейському Союзі цей принцип тісно пов'язаний із загальними засадничими цінностями, закріпленими у первинному праві, і активно реалізується як на рівні національних систем країн-членів, так і у праві ЄС.

Принцип добросовісності закріплений у численних нормах первинного та вторинного права ЄС. Зокрема, у статті 4(3) Договору про Європейський Союз встановлено обов'язок держав-членів та інституцій ЄС діяти добросовісно у процесі виконання зобов'язань, взятих за договором. Це положення спрямоване на забезпечення ефективної взаємодії між державами, унеможливлення зловживання правом та підтримання довіри в рамках Союзу.

Поряд з цим, принцип добросовісності розглядається як один із загальних принципів права, який, хоч і не завжди прямо кодифікований у законодавстві, має обов'язкову силу для правозастосувачів. Європейський суд справедливості (ЕСЈ) неодноразово підкреслював значення добросовісності при тлумаченні норм права ЄС, наприклад, у справах про конкуренцію, державну допомогу, захист прав споживачів тощо.

У країнах континентальної Європи принцип добросовісності набув вагомого значення в адміністративному праві. Наприклад §242 Цивільного кодексу (BGB) формує основу для застосування добросовісності, яка також впливає на адміністративну практику та судові процеси [5]. Федеральний адміністративний суд визнає, що органи влади зобов'язані діяти добросовісно, особливо у відносинах з громадянами.

Як вказано вище, Конституція Швейцарії прямо гарантує право громадян на добросовісне ставлення з боку держави (ст. 9), що тлумачиться судами як обов'язок публічної адміністрації діяти послідовно, передбачувано і справедливо.

За французьким законодавством (*Conseil d'État*) добросовісність реалізується через вимоги справедливого провадження, правової визначеності та заборони зловживань з боку адміністративних органів [6]. Цивільний кодекс

Італії також передбачає принцип добросовісності, який є невід'ємною частиною договірного права та загального права зобов'язань. Італійські суди активно застосовують цей принцип, вимагаючи від сторін чесності, лояльності та розумного виконання договірних зобов'язань.

В законодавстві Іспанії, Бельгії, Нідерландів та інших країнах ЄС закріплені подібні положення, де добросовісність виступає як загальний принцип договірного права, що забезпечує рівновагу інтересів сторін і запобігає зловживанням.

Варто зазначити, що в умовах різноманітності національних правових систем ЄС, принцип добросовісності виступає сполучною ланкою, що сприяє гармонізації договірного права та інших галузей права між країнами-членами. Він допомагає подолати правові бар'єри, створюючи спільні стандарти поведінки і тлумачення, що позитивно впливає на внутрішній ринок і забезпечує правову визначеність.

Зокрема, принцип добросовісності міститься у Директиві ЄС про захист прав споживачів, де він є основою для оцінки дій бізнесу щодо інформування, реклами та виконання договорів.

Так, Стаття 3(1) Директиви 93/13/ЕЕС «Про недобросовісні умови в споживчих договорах» [7] визначає, що умова, яка не була індивідуально обговорена, визнається недобросовісною, якщо вона «суперечить вимозі добросовісності» і спричиняє значний дисбаланс між правами й обов'язками сторін.

Директива 2005/29/ЕС «Про недобросовісні комерційні практики» (стаття 5(1–2)) [8] забороняє комерційні практики, які «суперечать вимогам професійної добросовісності» та можуть суттєво викривити поведінку середнього споживача.

Директива 2002/65/ЕС «Про дистанційний маркетинг фінансових послуг» у ст. 3 наголошує, що інформація повинна надаватися «з урахуванням принципу добросовісності в комерційних операціях» [9], захищаючи осіб, які не можуть надати згоду (наприклад, неповнолітніх).

Директиви 86/653/ЕЕС (про агентів) [10], 97/7/ЕС (споживацькі відносини) [11], 2000/31/ЕС (електронна комерція) [12] включають згадку, що комерційні учасники повинні діяти в «духу добросовісності» під час маркетингових, агентських діяльностей та у взаємодії із споживачами.

У США принцип доброчесності не є формально закріпленим у конституції, але широко застосовується через доктрину «доброчесної угоди» (*good faith*) у контрактному праві, адміністративному праві та праві захисту прав споживачів. В американському праві «доброчесна угода» означає поведінку без обману, зловживань або недобросовісних намірів. Судова практика США, зокрема Верховного суду, підкреслює важливість доброчесності в договірних відносинах та адміністративних процесах, зокрема у контексті захисту прав і інтересів сторін.

У Канаді принцип доброчесності є фундаментальним у системі права як у приватних, так і у публічних правовідносинах. Канадські суди визнають добросовісність як обов'язкову вимогу у виконанні контрактів і в адміністративних рішеннях. Зокрема, у контексті адміністративного права принцип добросовісності пов'язується з вимогою справедливого розгляду, прозорості та недопущення зловживань владою. Водночас, у договірних відносинах добросовісність розглядається як стандарт поведінки, що зобов'язує сторони діяти чесно і відповідально.

У справі *Knight v Indian Head School Division No 19* (1990) [13] Верховний суд Канади встановив, що при звільненні чиновника з посади за вимогою адміністрації виклик процедури справедливого розгляду необхідний. Це включає забезпечення «загального обов'язку добросовісності» в адміністративних процесах. Так само у справі *Nicholson v Haldimand-Norfolk Regional Police Commissioners* (1979) [14] Суд закріпив обов'язок адмі-

ністративних органів ставитися до особи «чесно та справедливо», навіть якщо рішення формально має статус дискреційного. Основною вимогою є повага до процедурної добросовісності. А також у справі *Congrégation des Témoins de Jéhovah de St-Jérôme-Lafontaine v Lafontaine* (2004) [15] Комісія муніципалітету зобов'язана застосовувати процедурну справедливість у питаннях зонування, що говорить про вимоги добросовісності в публічній адміністрації.

В цілому на міжнародному рівні добросовісність визнається одним із загальних принципів права відповідно до статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН [16]. Судова практика підтверджує його ключову роль у вирішенні міжнародних спорів, зокрема у справі Нікарагуа проти США (1986) Міжнародний суд вказав, що держави повинні утримуватися від дій, які суперечать духу та букві міжнародних зобов'язань, навіть якщо такі дії формально не заборонені. Принцип *pacta sunt servanda* («договори мають виконуватися») у міжнародному праві нерозривно пов'язаний із добросовісністю [17].

Доцільно зазначити, що Європейський суд справедливості (ЕСЈ) виконує ключову роль у тлумаченні і застосуванні принципу добросовісності у праві ЄС. Суд часто апелює до добросовісності як до підстави для врегулювання суперечностей між країнами-членами, між інститутами Союзу, а також між державами і приватними особами.

Відомі рішення ЕСЈ підтверджують, що добросовісність є критерієм, що визначає межі допустимої поведінки суб'єктів права у сферах конкуренції, внутрішнього ринку, захисту споживачів та інших.

Цей принцип допомагає забезпечити єдність правового поля та уникнути дискримінації або свавільного тлумачення норм. Зокрема, справа *Brusse v Jahani*, окреслює «недобросовісні» умови, аналізуючи дисбаланс у правах і тому підтверджує застосування принципу добросовісності.

У практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) добросовісність дедалі частіше використовується при оцінці пропорційності державного втручання та тлумаченні принципу верховенства права. Зокрема ЄСПЛ, принцип добросовісності застосовує при оцінці пропорційності державного втручання та тлумаченні принципу верховенства права.

У справі *Sunday Times v. United Kingdom* (1979) [18] Суд наголосив на важливості добросовісності у забезпеченні балансу між свободою вираження поглядів і захистом репутації, що є частиною принципу пропорційності.

У справі *Hatton and Others v. United Kingdom* (2003) [19] ЄСПЛ розглядав, чи було втручання держави у право на приватне життя пропорційним і добросовісним, оцінюючи дотримання принципу верховенства права.

У рішенні *Matheus v. France* (2014) [20] суд звернув увагу на необхідність добросовісності у застосуванні законів адміністрацією, що є частиною гарантій прав людини і верховенства права.

У справі *O'Halloran and Francis v. United Kingdom* (2007) [21] Суд підкреслив, що добросовісність має значення при оцінці того, чи відповідає державне втручання вимогам справедливості та пропорційності.

Наведені рішення демонструють, як ЄСПЛ використовує принцип добросовісності як один із критеріїв для забезпечення справедливого і пропорційного застосування права, а також для підтримки верховенства права у демократичних державах.

Хоча система загального права не передбачає прямого закріплення принципу добросовісності у національному публічному праві Великої Британії, зокрема, в адміністративному процесі, його елементи активно розвиваються через концепти *legitimate expectations* (законних очікувань), *procedural fairness* (процесуальної справедливості) та *abuse of power* (зловживання владними повноважен-

нями). Рішення у справі *Council of Civil Service Unions v Minister for the Civil Service* (1985) [22] заклало підґрунтя для визнання права осіб на послідовне та передбачуване управлінське рішення.

Крім того у справі *R v Secretary of State for the Home Department, ex parte Doody* [1994] 1 AC 531 Верховний суд Великої Британії підтвердив важливість справедливого та добросовісного розгляду адміністративних рішень, особливо щодо права на слухне провадження [23].

У справі *R (on the application of Begum) v Headteacher and Governors of Denbigh High School* [2006] UKHL 15 справедливість і добросовісність розглядалися в контексті балансу прав і свобод особи та інтересів держави, зокрема у питаннях релігійної свободи та дисципліни у школі [23].

Хоча справа *R (Miller) v Secretary of State for Exiting the European Union* [2017] UKSC 5 була сконцентрована на питанні про конституційні повноваження, суд звертав увагу на добросовісність і прозорість дій уряду у процесі виходу з ЄС [23].

У справі *R v Brent London Borough Council, ex parte Gunning* (1985) 84 LGR 168 встановлено принципи, які гарантують добросовісність та прозорість у процесі публічних консультацій, особливо щодо прийняття рішень органами місцевого самоврядування [23].

Незважаючи на очевидні переваги, застосування принципу добросовісності у країнах ЄС стикається з деякими складнощами. По-перше, існує певна різниця в розумінні і застосуванні цього принципу в різних юрисдикціях, що може ускладнювати уніфікацію правових норм. По-друге, оскільки принцип є загальним і в деяких випадках неконкретизованим, це створює певну правову невизначеність, що вимагає активної ролі судів у його тлумаченні.

Проте ця гнучкість і універсальність принципу добросовісності дають змогу адаптувати його до нових правових викликів, таких як цифрова економіка, нові форми комерційної діяльності, захист персональних даних тощо.

Таким чином принцип добросовісності у країнах Європейського Союзу є невід'ємною складовою правової системи як на національному, так і на європейському рівні. Його закріплення у договорах ЄС, національних цивільних кодексах та адміністративному праві створює основу для справедливих, прозорих і ефективних правовідносин. Завдяки активній судовій практиці, зокрема Європейського суду справедливості, цей принцип продовжує розвиватися, відповідаючи сучасним викликам і сприяючи гармонізації права в усьому Союзі.

У період глобальних криз, як-от пандемія COVID-19 або військові конфлікти, принцип добросовісності відіграє особливу роль у публічно-правових спорах, наприклад, у визнанні форс-мажорних обставин, адаптації регуляторних процедур, забезпеченні належного інформування громадян тощо.

У нашій державі, попри відсутність системного закріплення принципу добросовісності в публічно-правовій сфері, його елементи поступово інтегруються в судову практику адміністративних судів.

Зокрема, Кодекс адміністративного судочинства України містить вимоги до неупередженого та ефективного розгляду справ, а суди іноді апелюють до стандартів справедливості й передбачуваності. Водночас для гармонізації з європейським правовим простором доцільним є офіційне нормативне закріплення добросовісності як принципу дій суб'єктів публічної влади та процесуальної поведінки сторін у публічно-правовому спорі.

Висновки. Принцип добросовісності, хоча й походить із приватноправових відносин, дедалі активніше впроваджується у сферу публічного права, слугуючи ключовим елементом правової визначеності, законності, передбачуваності та пропорційності дій публічної влади. Міжнародна та зарубіжна практика демонструє, що добросовісність не лише

знижує рівень конфліктності у публічно-правових спорах, а й зміцнює довіру громадян до правової системи. Зокрема вітчизняному законодавцю та правозастосовувачу доцільно врахувати ці підходи в подальшій імплементації європейських стандартів публічного управління та правосуддя.

Принцип добросовісності у нормативній практиці ЄС постає не просто як етичний стандарт, а як юри-

дично зобов'язуючий критерій. Він використовується як юридичний термін, що дозволяє критично оцінювати чи доречні певні контрактні умови чи комерційні практики, забезпечувати захист споживачів і стабільність внутрішнього ринку, привносити культурно обґрунтовану вимогу добросовісної поведінки в правову систему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Erjon Marku The Principle of Good Faith in the Civil Law and Common Law Systems: The Albanian Legal System, Comparative Analysis Interdisciplinary Journal of Research and Development Vol 10 № 1. May 2023 p. 255-259.
2. Federal Constitution URL: https://www.parlament.ch/en/über-das-parlament/Pages/bundesverfassung.aspx?utm_source=chatgpt.com
3. Zimmermann R. The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition URL: <https://archive.org/details/lawofobligations0000zimm>
4. Christian von Bar, Stephen Swann. Response To The Action Plan On European Contract Law: A More Coherent European Contract Law (Com (2003) 63) *European Review Of Private Law*, 11, 2003, p. 595–622.
5. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_242.html
6. Conseil d'État URL: <https://www.conseil-etat.fr/>
7. Директива Ради 93/13/ЄЕС від 05 квітня 1993 року про несправедливі умови споживчих договорів ЄЕС; Директива, Міжнародний документ, Умови від 05.04.1993 № 93/13/ЄЕС URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_001-93#Text
8. Директива Європейського Парламенту і Ради 2005/29/ЄС URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/Директива%202005%2029%20ЄС.pdf>
9. Директива Європейського Парламенту і Ради 2002/65/ЄС від 23 вересня 2002 року про дистанційну реалізацію споживчих фінансових послуг та про внесення змін до [...] : Європарламент, Рада ЄС; Директива, Міжнародний документ від 23.09.2002 № 2002/65/ЄС https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b31#Text
10. Директива № 86/653/ЄЕС від 18.12.1986 Директива Ради № 86/653/ЄЕС Щодо зближення законодавств держав-членів ЄС відносно незалежних комерційних агентів URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/158081_158081
11. Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council ('Unfair Commercial Practices Directive') URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2005/29/oj/eng>
12. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку [...] : Європарламент, Рада ЄС; Директива, Міжнародний документ від 08.06.2000 № 2000/31/ЄС URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text
13. Knight v. Indian Head School Division № 19 URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/586/index.do?q=c>
14. Nicholson v. Haldimand-Norfolk Regional Police Commissioners URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/2644/index.do>
15. Congrégation des témoins de Jéhovah de St-Jérôme-Lafontaine v. Lafontaine (Village) URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/fr/item/2163/index.do>
16. Statute Of The International Court Of Justice URL: <https://www.icj-cij.org/statute>
17. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). Judgment of 27 June 1986, URL: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>
18. Sunday Times v. United Kingdom (1979) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57584%22%7D>
19. Hatton and Others v. United Kingdom (2003) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-61188%22%7D>
20. Matheus v. France (2014) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-44966%22%7D>
21. O'Halloran and Francis v. United Kingdom (2007) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22002-2657%22%7D>
22. Council of Civil Service Unions v Minister for the Civil Service (1985) URL: <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1984/9.html>
23. United Kingdom House of Lords Decisions URL: <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1993/8.html>